

HASTA MAHPUSLARA İLİŞKİN

MEVZUATTAKİ SORUNLAR VE YASAL DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

Konu: 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişiklik Taleplerimize İlişkin Önerilerimizin Sunulması Hakkında

1. GİRİŞ

İnsan haklarına dayalı, demokratik bir hukuk devleti olmanın temel gereklerinden biri, ceza infaz sisteminin insan onurunu koruyacak şekilde düzenlenmesidir. Özellikle cezaevlerinde bulunan ağır hasta mahpusların tedavi hakkı, yaşam hakkı ve insanlık dışı muamele yasağı çerçevesinde korunması, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ve Anayasa'nın gereğidir. Ancak uygulamada, ağır hasta mahpusların sağlık durumları ceza infaz kurumlarında sürdürülebilir bir tedavi süreciyle bağdaştırmakta, serbest bırakılmaları gerekli iken, prosedürel engeller ve keyfi uygulamalar nedeniyle yaşam hakkı ihlalleri yaşanmaktadır.

Evrensel hukuk kuralları ve insan hakları sözleşmeleri uyarınca, sağlık hakkı her bireyin sahip olduğu temel haklardan biridir. Hasta mahpusların hapisanelerde yaşamlarını sürdürememesi, insan onuruna aykırı bir durum olarak değerlendirilebilecek bir ihlali ifade etmektedir. Hapishanelerde, özellikle ağır hasta ve yaşlı mahpusların sağlık hizmetlerine erişimi ve uygun koşullarda barındırılması, infazlarının ertelenmesi insan hakları ve hukuk devleti ilkeleriyle doğrudan ilgilidir. Ancak Türkiye'deki mevcut mevzuat ve uygulama, hasta mahpusların durumu hakkında yeterli düzenlemeler içermemektedir.

Diyarbakır Barosu'nun ve birçok insan hakları kuruluşunun sahadan elde ettiği veriler, cezaevlerinde özellikle ağır hasta mahpuslara yönelik uygulamaların hem ulusal hem de uluslararası hukuk normlarıyla çeliştiğini açıkça göstermektedir. Hasta mahpusların geç sevk edilmesi, kelepçeli muayene dayatması, hijyen ve beslenme yetersizlikleri, Adli Tıp Kurumu'nun objektiflikten uzak raporları ve ayrımcı infaz uygulamaları, insan onurunu zedeleyen, geri dönülmez sonuçlar doğuran sistemsel sorunlara işaret etmektedir.

Birleşmiş Milletler Mandela Kuralları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, açıkça devletin mahpuslara yönelik yükümlülüklerini ortaya koymaktadır. Bu yükümlülükler çerçevesinde;

Diyarbakır Barosu olarak, hasta mahpusların sağlık hakkı ile ilgili, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve İlgili Yönetmelik ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunundaki eksikliklerin giderilmesi adına aşağıda belirtilen kanun değişikliklerini talep etmekteyiz.

2. 5275 SAYILI CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDAKANUN'A İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİMİZ

1. Madde 16 – Hastalık Nedeniyle İnfazın Ertelenmesi:

- Adli Tıp Kurumu onayı, özellikle TMK kapsamında hükümlü olan mahpuslar için sistematik şekilde olumsuz kullanılmakta, bağımsız tıbbi değerlendirmeler hiçe sayılmakta ve mahpusun yaşam hakkı ihlal edilmektedir. Bu nedenle, cezaevinden bağımsız sağlık kuruluşlarından alınacak sağlık raporlarının esas alınması, Adli Tıp Kurumu onay zorunluluğunun kaldırılması gerekmektedir.
- “Toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen” ifadesi soyut ve keyfi uygulamalara neden olmakta; hayatını tek başına sürdüremeyen mahpuslar sırf bu gerekçeyle cezaevinde tutulmaktadır. Dolayısıyla söz konusu maddeden “toplum güvenliği” gibi muğlak ifadenin çıkarılması ve bağımsız sağlık kuruluşlarından alınan raporların yeterli olduğu eklenmelidir.

2. Madde 25 – Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis:

- Tecrit altında ve izolasyon koşullarında geçirilen süreler, psikolojik ve fiziksel sağlık üzerinde geri döndürülemez zararlara yol açmaktadır. Ayrıca “Cezanın hiçbir şekilde kesintiye uğramayacağı” hasta mahpusların tahliye olmasını imkânsız hale getirmektedir. Bu durum, AİHM içtihatlarına ve yaşam hakkına aykırıdır. Dolayısıyla bu maddenin tümden kaldırılarak, ağırlaştırılmış hapis cezasından mahkum olan mahpusların infaz koşullarının insancıl ve evrensel standartlarda olması gerekmektedir.

3. Madde 57 – Hastalık Nedeniyle Nakil:

Hapishanelerde hasta mahpusların uygun tedaviye erişimini sağlamak amacıyla getirilen 57. madde, uygulamada etkili biçimde işletilememektedir. Hükümlülerin tedavi süreçlerinin hapishane koşullarında yürütülmesi çoğu zaman mümkün olmamakta, ciddi hastalıklar kronikleşmekte ve hatta geri dönüşü olmayan sağlık kayıplarına yol açmaktadır. Uygulamada "3'lü protokol" adı verilen ve Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında yapılan bir mutabakata dayalı nakil süreçleri, hantal, keyfi ve belirsiz bir yapıya sahiptir. Hasta mahpusların tedaviye erişimini sağlamak için;

- Nakil koşulları ve süreleri açık şekilde tanımlanmalı,
- Mahpusun durumu gecikmeksizin bağımsız sağlık kurulları tarafından değerlendirilmeli,
- Bu konuda özel ve bağlayıcı bir alt yönetmelik çıkarılmalıdır.

4. Madde 63 – Hükümlünün Barındırılması ve Yatırılması

Madde, hükümlülerin hapishane içindeki barınma koşullarını düzenlerken, özellikle yüksek güvenli hapishanelerde yaşanan fiili uygulamalar, ulusal ve uluslararası insan

hakları normlarıyla bağdaşmamaktadır. Son dönemde “Yüksek Güvenlikli Hapishane” adı altında inşa edilen kurumlarda; Odalar doğal ışık almamakta, havalandırma sistemleri yetersiz, mahpusların sosyal ilişkileri sınırlandırılmakta ve tek kişilik izolasyon odalarında uzun süreli tutulmaktadır. Bu uygulamalar AİHM içtihatlarında **“insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele”** olarak tanımlanan durumlara sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle

- Mahpuslar en az 3 kişilik odalarda barındırılmalı,
- Her odada yeterli ışık, ısıtma, havalandırma sağlanmalı,
- Hijyen koşulları düzenli olarak denetlenmelidir.

5. Madde 72 – Hükümlünün Beslenmesi:

Mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlığını koruyacak şekilde beslenmesi, hem bir insan hakkı hem de devletin pozitif yükümlülüğüdür. Ancak uygulamada, hapishanelerde sunulan yemekler yetersiz kalori ve protein içeriğine sahip olmakta, hastalara özel diyet yemekleri düzenli verilememekte, kronik hastalıkları olan mahpuslar uygun şekilde beslenememektedir. Bu nedenle, madde kapsamı netleştirilmeli ve:

- Beslenme konusunda bilimsel kriterlere dayanan bir **“Beslenme Yönetmeliği”** çıkarılmalı,
- Bu yönetmelik farklı hasta gruplarını (diyabet, kalp, böbrek vb.) kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır.

6. Madde 89 – Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi hâlin belirlenmesi:

7242 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle birlikte gözlem kurullarına verilen yetki, mahpusların “iyi hal” durumuna dair kararlarda yargı mercileri yerine idari bir yapı oluşturmuştur. Bu durumun sonucu olarak: Koşullu salıverme uygulaması keyfi hale gelmiş, mahpusların hapishanede kalış süresi fiilen uzatılmış, “İnfaz yakma” olarak adlandırılan uygulamalar yaygınlaşmıştır. Bu düzenleme, mahkemeye ait takdir yetkisinin idareye devredilmesi anlamına gelmekte, ceza hukukunun temel ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. **Bu nedenle ; madde yürürlükten kaldırılmalıdır.**

7. Madde 107 – Koşullu Salıverme ve Ağırlaştırılmış Müebbet:

Maddenin mevcut hali, AİHM’in Vinter ve Diğerleri – Birleşik Krallık, Öcalan-Türkiye ve Gurban – Türkiye kararlarında vurguladığı **“umut hakkı”** ilkesine açıkça aykırıdır. Bu kararlarda, her mahpusun bir gün serbest bırakılma ümidi taşıması gerektiği belirtilmiştir. Umut hakkının olmaması mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlık haklarıyla doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede:

- 16. fıkra da yer alan “hiçbir surette koşullu salıvermeden yararlanamaz” hükmü kaldırılmalı,
- Bir mahpusun hapishanede geçirebileceği en fazla infaz miktarı evrensel ve insancıl hukuk kurallarına göre belirlenmeli
- Bu kapsamdaki hükümlülerin tamamı için düzenli aralıklarla yeniden değerlendirme imkânı tanınmalıdır.

8. Madde 110 – Özel İnfaz Usulleri

110. madde bazı gruplar için özel infaz usulleri öngörse de, özellikle 9. fıkra (a) bendinde düzenlenen hükümler, dezavantajlı gruplar açısından ayrımcılığa yol açmaktadır. Özellikle yaşlı, engelli, ağır hasta olan mahpuslar bu hüküm nedeniyle erken tahliye imkanından mahrum bırakılmaktadır. Bu nedenle;

- Yaşlı mahpusların cezalarının topluma uyumlu, toplum temelli sistemlerle infaz edilmesi sağlanmalı,
- İnfaz sisteminde eşitlik ilkesi yeniden tesis edilmelidir

9. Geçici Madde 2 – Ölüm Cezalarının Dönüştürülmesi:

Bu madde, ölüm cezasının müebbet hapse çevrilmesini düzenlerken, infaz rejimi itibarıyla fiili olarak mahpusların hayatlarının sonuna kadar hapisanede kalmasını amaçlamaktadır. Bu, "**yaşarken ölme cezası**" anlamına gelmektedir. Türkiye'nin ölüm cezasını kaldırmış bir ülke olduğu gerçeğiyle bağdaşmayan bu düzenleme kaldırılmalı ve **umut hakkı** tanınmalıdır.

10. Geçici Madde 6 ve Geçici Madde 9 :

TMK kapsamındaki suçlar bakımından koşullu salıverme ve denetimli serbestlik uygulamalarından istisna getirilmesi, açıkça ayrımcılığa neden olmaktadır. İstisnalar kaldırılmalı; tüm mahpuslara eşit muamele sağlanmalıdır.

3. 3713 SAYILI TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NA İLİŞKİN GÖREÜŞ VE ÖNERİLERİMİZ

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu' nun **5. ve 17. maddeleri**, hasta mahpuslar açısından ceza infaz sisteminde **ciddi hak ihlallerine yol açmakta** ve hem iç hukuk hem de uluslararası insan hakları normları ile çelişmektedir. Bu nedenle kaldırılmaları gerekmektedir.

1.) Madde 5 – Cezaların Ağırlaştırılması :

TMK'nın 5. maddesi, bu kanun kapsamındaki suçlardan mahkum olan kişilere **verilecek cezanın yarı oranında artırılmasını** düzenlemektedir. Bu madde **hasta mahpuslar açısından birçok soruna yol açmaktadır. Şöyle ki ;**

- TMK kapsamındaki suçlardan hüküm giyen mahpusların **infaz süresi ciddi oranda uzamaktadır**. Bu durum özellikle ileri yaşta ya da kronik hastalığı olan kişiler bakımından **ölüm riski barındırmaktadır**. Ceza infaz süresinin artması, bu kişilerin sağlık hizmetine erişimini zorlaştırmakta ve hapisanede daha uzun süre kalmalarına neden olmaktadır.
- Hapishane ortamları birçok kronik hastalık (kalp, kanser, KOAH, MS vb.) açısından uygun değildir. Ağırlaştırılmış ceza alan hasta mahpusların, özgürlüklerinden uzun süre yoksun bırakılması, **yaşam hakkını dolaylı yoldan tehdit etmektedir**.
- Bu durum, AİHM'in *Vinter, Gurban* ve benzeri kararlarında altını çizdiği "cezanın insani şartlarda infazı" ve "umut hakkı" gibi ilkeleri ihlal etmektedir.

2.) Madde 17 – Koşullu Salıverilme

TMK 17. madde, terör suçlarından hükümlü olan kişilere yönelik **özel infaz ve yargılama usullerini** düzenlemektedir. Bu madde ile TMK kapsamında ceza alanlar, infaz yasasında yer alan bazı haklardan **istisna** tutulmaktadır (örneğin: koşullu salıverme süreleri, denetimli serbestlik uygulamaları, infaz erteleme gibi).

Hasta Mahpuslar Açısından Sorunlar:

- Bu maddeye dayanılarak, **hasta mahpuslar koşullu salıverme, infazın ertelenmesi, denetimli serbestlik gibi düzenlemelerden yararlandırılmamaktadır.**
- Ağır hastalığı olan ya da tek başına yaşamını sürdüremeyen bir kişinin infazının ertelenmesi mümkün değilse, bu “**yaşarken ölüm cezası**”na dönüşmektedir.
- “Toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturabileceği” gibi muğlak gerekçelerle bu kişilerin hapisanede tutulması, hem insan onuruna aykırıdır hem de **Anayasa’nın 17. maddesi ile güvence altına alınan “yaşama hakkı”nı ihlal etmektedir.**
- İnfaz Kanunu’ndaki diğer mahpuslara tanınan sağlık temelli hakların TMK hükümlülerine tanınmaması, açıkça **ayrımcılıktır.** Bu durum hem Anayasa’nın eşitlik ilkesine hem de **AİHS’nin 14. maddesine (ayrımcılık yasağı)** aykırıdır.
- Mahpusun iyileşmesi veya hayatta kalması için gerekli sağlık hizmetlerinin sağlanamaması, **işkence ve kötü muamele yasağı** kapsamında değerlendirilmelidir (AİHM, *Sulejmanovic v. İtalya*, *Kudla v. Polonya*).

3.) Sonuç ve Öneri:

- **TMK 5. madde** nedeniyle cezaların artırılması hasta mahpusların yaşam süresi ve tedaviye erişimi açısından **hayati riskler doğurmaktadır.**
- **TMK 17. madde** ise hasta mahpusların infazda insani ve hukuki standartlardan yararlanmasını engelleyerek **hukuki eşitliği ortadan kaldırmaktadır.**
- Bu nedenle **özellikle hasta mahpuslar açısından** TMK 5 ve 17. maddelerinin **derhal yürürlükten kaldırılması** gerekmektedir

4. SONUÇ :

Ceza infaz sisteminin insan hakları standartlarına uygun hale getirilmesi, adil ve ayrımcılıktan uzak bir ceza rejiminin kurulması amacıyla yukarıda ayrıntılı şekilde sunduğumuz kanun değişikliklerinin hayata geçirilmesini talep ederiz.

Saygılarımızla,

DİYARBAKIR BAROSU BAŞKANLIĞI